

Tussentaal uit taalonzekerheid: de misvatting van de Belgische socioneerlandistiek

Koen Plevoets

Hogeschool Gent – Departement Vertaalkunde
Groot-Brittanniëlaan 45
9000 Gent
koen.plevoets@hogent.be

Universiteit Gent – Vakgroep Taalkunde
Muinkkaai 42
9000 Gent
koen.plevoets@ugent.be

Eén van de kenmerken waarmee de Vlaamse taaltoestand typisch verbonden wordt is wel de taalonzekerheid. Die is aan het licht gebracht in de studies van Deprez en Geerts uit de jaren '80 (bv. Deprez 1981, Geerts 1985), die hebben vastgesteld hoe Vlamingen de hypercorrecte neiging vertonen om varianten die ze uit hun endogene variëteit kennen op te geven, zelfs als die varianten normatief gezien correct zijn. In die reflex tot “exogenisme” (anti-endogenisme) wordt doorgaans het bewijs gezien van de “verstarde” en/of “verkrampde” relatie die de Vlaming tot de standaardtaal heeft. De meest beeldende omschrijving is in dat verband wel die van het “zondagse pak”: inmiddels hebben veel taalbeschouwers van dat beeld gebruik gemaakt om de Vlaamse taalproblematiek nader te analyseren (bv. De Schutter 1973, Lebbe 1998, Geeraerts 2001).

Zo wordt de taalonzekerheid ook aangegrepen om de opkomst en de verspreiding van de Vlaamse tussentaal, het zogenaamde “Verkavelingsvlaams”, te verklaren. Tussentaal wordt in die optiek opgevat als de uiting van een vermijdingsstrategie die de Vlaming hanteert: precies omdat de standaardtaal zoveel onzekerheid induceert, neemt de Vlaming een toevlucht tot de vertrouwde elementen van de dialecten. Tussentaal is zo een talige vluchtroute om de bevreemding die van de standaardtaal uitgaat te ontwijken. Die theorie is in verschillende gedaanten voorgesteld – waar de nadruk soms eens op het ene en dan weer op het andere aspect gelegd wordt – in Taeldeman (1992), De Schutter (1998), Jaspers (2001), en Geeraerts (2002).

Deze paper probeert die theorie echter te weerleggen op zowel logische als empirische gronden. De kern van het betoog is daarbij dat de theorie intern inconsistent is: taalonzekerheid impliceert namelijk, zoals ook Labov (1972) het begrip definieert, noodzakelijk een *verstrakking* van het taalgebruik, zodat de “hypocorrecte” *versoepeling*, waarin de hedendaagse Vlaamse tussentaal bestaat, daarvan onmogelijk een gevolg kan zijn – op straffe van tegenspraak. Eerder wijst de verbreiding van tussentaal op een weerlegging van de theorie. Tussentaal vormt zo de *modus tollens* van de these van de taalonzekerheid: precies omdat taalonzekerheid altijd inhibitie en hypercorrectie

inhoudt, duidt het wijdverspreide “relaxte” gebruik van dialectelementen net op een vermindering van taalonzekerheid (vermeerdering van taalzekerheid).

Die conclusie wordt nog illustratief aangevuld met de empirische resultaten uit Plevoets (2008, 2009). Daarin wordt de kristallisatie van tussentaal verklaard vanuit de economische groei die Vlaanderen na de Tweede Wereldoorlog gekend heeft. Die heeft namelijk met zich meegebracht dat Vlamingen welvarender en daardoor minder bestaanonzeker zijn geworden; tussentaal wordt in Vlaanderen dan ook typisch gesproken door de leden van de nieuwe economische elite. Dat verschaft het kader waartegen de huidige Vlaamse taalsituatie geanalyseerd kan worden: de verhoging van de bestaanszekerheid heeft in Vlaanderen namelijk geleid tot een toename aan taalzekerheid, wat op haar beurt gepaard is gegaan met de consolidatie van tussentaal. Tussentaal is zo een symptoom van bestaans- en taalzekerheid.

Bibliografie

- Deprez, K. (1981) *Naar een eigen identiteit. Resultaten en evaluatie van tien jaar taalsociologisch en sociolinguistisch onderzoek betreffende de standaardtaal in Vlaanderen: perspectieven voor verder onderzoek*. Kessel-Lo.
- De Schutter, G. (1973) “Eksogeen taalgebruik in Zuid-Nederland”. In: *Album Willem Pee*. Tongeren, 117-123.
- De Schutter, G. (1998) “Talen, taalgemeenschappen en taalnormen in Vlaams-België”. *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 108 (2-3), 227-251.
- Geeraerts, D. (2001) “Een zondagspak? Het Nederlands in Vlaanderen: gedrag, beleid, attitudes”. *Ons Erfdeel* 44 (3), 337-343.
- Geeraerts, D. (2002) “Rationalisme en nationalisme in de Vlaamse taalpolitiek”. In: J. De Caluwe, D. Geeraerts, S. Kroon, V. Mamadouh, R. Soetaert, L. Top & T. Vallen (red.), *Taalvariatie en Taalbeleid. Bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*. Antwerpen & Apeldoorn: Garant, 87-104.
- Geerts, G. (1985) “Taalvariatie en taalnormen in Vlaanderen”. *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 1, 85-112.
- Jaspers, J. (2001) “Het Vlaamse stigma. Over tussentaal en normativiteit”. *Taal en Tongval* 53 (2), 129-153.
- Labov, W. (1972) *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lebbe, D. (1998) “Exogeen taalgebruik in Vlaanderen: 25 jaar later”. In: R. van Bezooijen, J. Stroop & J. Taeldeman (red.), *Standaardisering in Noord en Zuid*. Themanummer: Taal en Tongval 10, 113-125.

Plevoets, K. (2008) *Tussen spreek- en standaardtaal. Een corpusgebaseerd onderzoek naar de situationele, regionale en sociale verspreiding van enkele morfosyntactische verschijnselen uit het gesproken Belgisch-Nederlands*. Leuven: Doctorale dissertatie.

Plevoets, K. (2009) "Verkavelingsvlaams als de voertaal van de verburgerlijking van Vlaanderen". *Studies van de BKL* 4.

Taeldeman, J. (1992) "Welk Nederlands voor Vlamingen?" *Nederlands van nu* 40 (2), 33-52.